

آشنایی با اندیشه ها و آثار

عائشه محمدعلی عبدالرحمن الحسینی

معروف به

بنت الشاطیء

برآیند پژوه و ادیب

مؤلف :

معصومه ملکی

انتشارات مینوفر
Minufar.ir

مشهد مقدس - ۱۳۹۵

سرشناسه	ملکی، معصومه، ۱۳۵۵ -
عنوان و نام پدیدآور	آشایم، اندیشه‌ها و آثار بنت الشاطی، ادیب و قرآن‌پژوه / - معصومه، معصومه ملکی.
مشخصات نشر	مشهد: مینوف، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	۱۶۴ ص.
فروست	علوم انسانی؛ ۵۱۲.
شابک	: ۱۶۰۰۰ ریال: ۵-۲۴-۶۰-۸-۹۷۸۱
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	کتب‌نامه: ص. ۱۶۰.
موضوع	بنت الشاطی، عایشه
موضوع	Bint al - Shati
موضوع	نویسندگان عرب -- قرن ۲۰ م.
موضوع	زنان نویسندگان عرب -- مصر
رده بندی کنگره	: ۰۸۵۰ PJA۴۱۳۹۵ ۷م۲/ن
رده بندی دیویی	: ۷۳۶/۸۹۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۲۰۷۴۰۸

آشنایی با اندیشه ها و آثار بنت الشاطیء، قرآن پژوه و ادیب

نویسنده: معصومه ملک

طراح جلد: مینوفر

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۵

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قطع: وزیری

چاپ و صحافی: دقت

قیمت: ۱۶۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۰۶۰-۳۴-۵

تمام حقوق چاپ و نشر این اثر محفوظ است.

مشهد مقدس، بلوار جلال آل احمد ۶۹/۱ پ ۱۱۶، ص.پ: ۹۱۸۹۵-۱۷۵۵

همراه: ۰۹۳۵۲۱۶۲۷۵۵ - تلفن و دورنگار: ۰۵۱-۳۸۳۲۳۵۵۳

سایت: www.minufar.ir - ایمیل: minufar@yahoo.com

انتشارات مینوفر
Minufar Publications

فهرست مطالب

۱۱	پیش‌گفتار.....
۱۵	مقدمه.....
۱۷	فصل اول.....
۱۷	زمینه اجتماعی دوره «بنت الشاطيء» و انعکاس آن در آثار وی.....
۱۷	۱- اوضاع اجتماعی عصر «بنت الشاطيء».....
۱۷	۱-۱- تاثیر وضع سیاسی بر وضع اجتماعی.....
۱۸	۱-۲- آگاهی اجتماعی.....
۱۹	۱-۳- جنبشهای اجتماعی در مصر.....
۲۱	۱-۴- عوامل مؤثر در آزادی مصر.....
۲۲	۱-۴-۱- مطبوعات.....
۲۳	۱-۴-۲- رادیو و تلویزیون.....
۲۳	۱-۴-۳- دانشجویان.....
۲۳	۱-۴-۴- کارگران.....
۲۴	۱-۴-۵- کشاورزان و روستاییان.....
۲۶	۱-۴-۶- افسران.....
۲۶	۱-۵- طبقات اجتماعی مصر.....
۲۷	۱-۶- جایگاه و منزلت زن مصری.....
۳۰	۱-۷- تعلیم و تربیت در مصر.....
۳۱	۱-۸- مضامین اجتماعی نویسندگان.....

فصل دوم ۳۳

۲- زندگینامه ۳۳

۲-۱- زادگاه "بنت الشاطی" ۳۳

۲-۲- دوران کودکی "بنت الشاطی" ۳۴

۲-۳- نظام آموزشی مصر در زمان "بنت الشاطی" ۳۶

۲-۴- ویرانه "بنت الشاطی" به دبیرستان ۳۶

۲-۵- دوران دانشجویی ۳۷

۲-۶- استادان "بنت الشاطی" ۳۹

۲-۷- ازدواج بنت الشاطی و فیهانیه ۴۰

۲-۸- رثای عزیزان و رثای نفس ۴۱

۲-۹- ارتباط با روزنامه ها و مجله ها ۴۴

فصل سوم ۴۶

۳- معرفی و طبقه بندی آثار "بنت الشاطی" ۴۶

۳-۱- آثار قرآنی ۴۶

۳-۱-۱- الاعجاز البیانی للقرآن الکریم و مسائل ابن الازرق ۴۸

۳-۱-۱-۱- تفاوت تفسیر "بنت الشاطی" با دیگر مفسران در این کتاب ۵۱

۳-۱-۲- التفسیر البیانی للقرآن الکریم ۵۷

۳-۱-۲-۱- شیوه تفسیر "بنت الشاطی" ۵۸

۳-۱-۲-۲- تفسیر قسمتی از سوره "الضحی" ۵۸

۳-۱-۲-۳- تفسیر قسمتی از سوره "الانشراح" ۵۹

- ۶۰..... ۳-۱-۲-۴- ویژگیهای تفسیر "بنت الشاطیء"
- ۶۱..... ۳-۱-۳- الشخصية الاسلامية
- ۶۷..... ۳-۱-۴- القرآن و قضايا الانسان
- ۷۲..... ۳-۲- سیره نویسی
- ۷۳..... ۳-۲-۱- أم النبی
- ۷۵..... ۳-۲-۲- المصطفى
- ۷۸..... ۳-۲-۳- السيدة زينب عقيلة بنی هاشم
- ۸۲..... ۳-۲-۴- السيدة بكت
- ۸۴..... ۳-۲-۵- نساء النبی
- ۸۷..... ۳-۲-۶- بنات النبی
- ۹۰..... ۳-۳- آثار ادبی
- ۹۳..... ۳-۳-۱- قيم جديدة للأدب العربی
- ۹۶..... ۳-۳-۲- رسالة الغفران
- ۹۹..... ۳-۳-۳- جدید فی رسالة الغفران
- ۱۰۱..... ۳-۳-۱- نمونه ای از کتاب رسالة الغفران ابوالعلاء معری
- ۱۰۲..... ۳-۳-۴- مع ابی العلاء فی رحلة حياته
- ۱۰۳..... ۳-۳-۵- رسالة الصاهل و الشاحج
- ۱۰۶..... ۳-۳-۱- نمونه ای از کتاب الرسالة الصاهل و الشاحج
- ۱۰۶..... ۳-۴- آثار اجتماعی
- ۱۰۹..... ۳-۴-۱- أرض المعجزات

- ۳-۴-۱-۱- رحله فی جزیره العرب ۱۱۰
- ۳-۴-۱-۲- لقاء مع التاريخ ۱۱۱
- ۳-۴-۱-۳- مبعث پیامبر (ص) ۱۱۲
- ۳-۴-۱-۴- الی مکة ۱۱۳
- ۳-۴-۱-۵- من جنود الجبهه الی حجاج البيت الحرام ۱۱۶
- فصل چهارم : اندیشه های اجتماعی "بنت الشاطيء" ۱۲۳
- ۴-۱- مبانی انسان سراسر ۱۲۳
- ۴-۲- آزادی عقید ۱۲۵
- ۴-۳- از خود بیگانگی (البنادون) ۱۲۶
- ۴-۴- اصالت دین یا اصالت عقل ۱۲۸
- ۴-۵- اصالت فرد یا اصالت اجتماع ۱۳۰
- ۴-۶- سنت و تجدد ۱۳۲
- ۴-۷- فرهنگ غنی اسلامی ۱۳۴
- ۴-۸- بعد مادی یا بعد معنوی ۱۳۵
- ۴-۹- زن ۱۳۶
- ۴-۱۰- دفاع از استقلال دانشگاه ۱۴۲
- ۴-۱۱- اهتمام به مشکلات کشاورزان ۱۴۳
- ۴-۱۲- حجاب ۱۴۵
- ۴-۱۳- تساوی و برابری حقوق ۱۴۷
- ۴-۱۴- دینداری در آثار "بنت الشاطيء" ۱۴۸

- ۱۵۰..... ۱۵-۴- اعمال عبادی- اجتماعی اسلام:
- ۱۵۰..... ۱۵-۴-۱- واجبات
- ۱۵۰..... ۱۵-۴-۱-۱- روزه
- ۱۵۱..... ۱۵-۴-۲-۱- حج
- ۱۵۲..... ۱۵-۴-۳-۱- زکات
- ۱۵۳..... ۱۵-۴-۱-۱- جهاد
- ۱۵۴..... ۱۵-۴-۲- مستحبات
- ۱۵۴..... ۱۵-۴-۱-۲- مهرت
- ۱۵۴..... ۱۵-۴-۲-۲- انفاق
- ۱۵۵..... ۱۵-۴-۳- محرمات
- ۱۵۵..... ۱۵-۴-۱-۳- ربا
- ۱۵۵..... ۱۵-۴-۲-۳- احتکار
- ۱۵۷..... ۱۶-۴- شیوه نقد اجتماعی بنت الشاطيء
- ۱۵۷..... ۱۷-۴- خاتمه: بنت الشاطيء از دیدگاه دیگران
- ۱۶۰..... منابع فارسی:
- ۱۶۱..... منابع عربی
- ۱۶۵..... منابع انگلیسی:

پیش گفتار

جهان عرب در قرن بیستم شاهد درخشش و نبوغ زنی بود که با وجود تعصب‌هایی که در يك قدمی او قرار داشت توانست جبروت ارتجاع را بشکند و زنجیرهای اسارت و بردگی را پاره کند و خود را به مقام و منزلت والایی برساند و هم دوش با مردان بلکه پیش از آنها پله‌های موفقیت را طی کند و نایل به فتح قله علم و دانش و فضیلت شود؛ عایشه عبدالرحمن الحسینی معروف به "بنت الشاطی" قرآن را مبنایی برای بیان اندیشه‌های خود قرار داد.

"بنت الشاطی" شخصیتی محدود و بسته نیست که برای تفکر انسان چون دروازه شهر برج و بارو بنهد و نگذارد. بر آن، تا ورود و خروج کنترل شود، او به گنجایش ظرفیت آدمی و تواناییهای او کاملاً واقف است و شک را مقدمه رسیدن به یقین می‌داند، با چنین دیدگاهی صیت شهرتش آفاق را در بر گرفته و از هر گوشه و کناری سعی شده با مطالعه و پژوهش بر روی آثار این شخصیت ادبی به ایثار، به نزدیک شوند؛ از جمله در ازبکستان خانم "مریم باباخانوف" رساله دکترای خود را با عنوان "بنت الشاطی" برمی‌گزیند و در آن به بحث پیرامون زندگی، شخصیت و آثار و افکار او می‌پردازد. در هلند مستشرق "کوجی" استاد دانشگاه آمستردام رساله دکترای خود را با عنوان "بنت الشاطی" می‌نگارد.

در ایتالیا مستشرق "پائولو کایتانی" رساله دکترای خود را درباره کتاب "قسیم

جدیده للأدب العربی" یکی از کتابهای ادبی "بنت الشاطی" می‌نویسد:

در ژاپن "تیروکوتو کوماسو" با خواندن کتابهای وی جذب شخصیتش می شود و کتاب وی "نساء النبی" را در توکیو در رمضان ۱۳۹۷ هـ / ۱۹۷۷ م به ژاپنی ترجمه می کند. همچنین تعدادی از کتابهایی که ایشان راجع به زنان خاندان نبوت نگاشته اند به زبانهای فارسی، اردو و اندونزی ترجمه شده است.

وی رمان نویسی است که "نجیب محفوظ" از دیدن اولین رمان او شگفت زده می شود. بعد از دو رمان وی که درباره زن و ظلم هایی که نسبت به خصوص در جامعه ملوک الطوائفی شده است بر روی پرده سینما به نمایش در می آید و پدر سینمای رئالیسم مصر - صالح البرسیه - خراجان عرضه بیشتر رمان های او می شود.

وی ادیبی منتقد است که با استلالات خود در حد يك فیلسوف در برهان آوردن پیش می رود و نقادان و خرده گیران نیز اغلب سلاح می کنند.

علاوه بر کارهای ادبی ایشان که بیشتر درباره العلاء معری است و نیز کارهای قرآنی و تاریخی و اجتماعی در امور سیاسی نیز شرکت داشته. به عنوان هسته ای پویا ولی پشت پرده در حکومت جمال عبدالناصر تا سر حد عز و نصب کردن هیئت وزرا پیش می رود و جمال عبدالناصر نیز کتاب خود "فلسفه الثورة" را به او هدیه می کند.

ایشان در دانشگاههای عین شمس، خارطوم و نیز در عربستان، عراق، مغرب و امارات متحده به استادی دانشگاه مشغول بود، فقدان او در حقیقت يك مصیبت عمومی برای جهان اسلام به خصوص برای اعزاب به شمار می رفت، بعد از مرگ وی سمیر صبحی می نویسد: "با مرگ عایشه عبدالرحمن، يك زن استثنایی و واقع گرا و نجیب را از دست دادیم".

با توجه به شهرت و خدمات علمی - اسلامی که "بنت الشاطیء" به جهان عرضه داشت و جهانی بودن او، در کشور ما کمتر موضوع پژوهشی به ایشان پرداخته است. اینجانب به سبب علاقه فراوان به شناخت ایشان، با حول و قوه الهی کار را شروع کردم اگر چه موانع بسیاری در سر راه قرار داشت؛ از جمله کمیاب و نادر بودن کتابهای ایشان و یا منابع و مصادری که راجع به ایشان باشد - و در تمام طول پژوهش این موضوع مرا به خود معطوف نمود. داشت مثلاً با وجود اینکه ایشان رمان نویسی مشهور به شمار می روند ولی حتی یک کتاب رمان از ایشان در ایران یافت نشد - اما با تلاش و مراجعه مکرر به دانشگاه های تربیت مدرس، علامه طباطبائی، امام صادق (ع)، تهران، مفید قم، دفتر مطالعات سازمان ارشاد در قم، کتابخانه آیت الله العظمی طباطبائی و آیت الله العظمی اراکی، دفتر تبلیغات اسلامی قم، قسمت اطلاع رسانی و جستجو در سایتهای علمی کشورهای عربی از جمله مصر، مراکش، امانت گرفتن تعدادی از کتابها از آقای دکتر مهدوی راد، توانستم تعدادی از کتابهای ایشان را به کمک گروه در زمینه رمان نویسی و نقش ایشان در سیاست به خصوص در دوره "جمال عبدالنار" به کتابی یافت نشد. این تحقیق از يك مقدمه و چهار فصل تشکیل شده است.

در فصل نخست، برای شناخت اوضاع و احوالی که "بنت الشاطیء" در آن می زیسته و تأثیر آن بر ادبیات وی، ناگزیر مروری بر اوضاع و احوال سیاسی، اجتماعی مصر شده است.

در فصل دوم به زندگینامه، این بانوی مسلمان قرآن پژوه و ادیب اشاره شده که از

تولد ایشان تا کودکی و تحصیلات، ازدواج و مرگ را در بر می گیرد.

در فصل سوم که شالوده و قسمت مهم تحقیق و مصداق "ما قلّ و دلّ" است آثار و تألیفات "بنت الشاطیء" در چهار دسته آثار قرآنی، سیره نویسی، ادبی و اجتماعی تقسیم بندی می شود و آثار در دسترس مورد نقد و بررسی قرار می گیرد.

در فصل چهارم، نویسنده به عنوان ادیب و ناقدی اجتماعی که در تمامی کتابهای خود از توجه به اجتماع و جایگاه انسان در اجتماع غفلت نورزیده معرفی می شود، چرا که ایشان یکی در آثاری که به اجتماعیات مشهور نیست، از جمله "الشخصیه الاسلامیه" که کتابی قرآنی می باشد از مسائل اجتماعی سخن گفته است.

در خاتمه باید ادعان کرد که کتاب حاضر، اولین پژوهش پیرامون شخصیت قرآن پژوه معروف جهان اسلام، "بنت الشاطیء" می باشد. بدون شک هر سخنی جز سخن خداوند، عاری از عیب و نقص نیست و به راست که مصحف شریفش "لاریب فیه" است با این وصف حقیر نیز از این قاعده مستثنی نیست. بی نقایص خود اعتراف می کند و به قول سعدی "متکلم را تا کسی عیب نگیرد، سخنش صلاح ندارد؛ امیدوارم خوانندگان عزیز از بذل عنایت دریغ نورزند و نکات اصلاحی را تذکر دهند. در پایان از کلیه بزرگواریانی که مرا در این پژوهش یاری نمودند کمال تشکر و قدر دانی را می نمایم.

معصومه ملکی فروردین ۱۳۹۵

مقدمه

در عرصه ادبیات معاصر عرب کمتر زنانی را می توان یافت که داعیه دار عرضه فرهنگ اسلامی برای جهان پرهرج و مرج و پرهیاهوی امروزی باشند، "بنت الشاطیء"، ادیبی بود که قلم و ادبیات وی همواره در خدمت آرمانش بود. ترویج مبادی اسلامی و قرآنی و نجات انسان مظلوم معاصر با دعوت به سوی قرآن و تعالیم اسلامی، استعمار ستیزی، دفاع از حقوق مسلمانان در فلسطین، الجزایر و همه نقاط جهان، جایگزینی فرهنگ اسلامی به جای فرهنگ حاکم بر جهان، روشنگری انسان معاصر که مسخ علم و دانش و اختراعات خود شده و این مذهب را فدای تمدن خود ساخته ای کرده است و نتیجه ای جز اختراع سلاحهای نسل کش ندارد، همه و همه هدف عمده "بنت الشاطیء" در آثارش است. "بنت الشاطیء" ادیبی است که همواره حامی حقوق بشر است و انسانها را به بازگشت به اصل خویش که همان اسلام ناب محمدی و قرآن می باشد فرا می خواند، عایشه عبدالرحمن به آزادی زن و تساوی حقوق و برابری مرد عقیده دارد و متذکر می شود که زن و مرد برای رسیدن به کمال به یکدیگر نیاز دارند و این نظریه وی به دلیل تعصب زنانه او نمی باشد بلکه به دلیل ایمان، نیروی خلاق و فعال زنان در عرصه های مختلف زندگی است. "بنت الشاطیء"، ادیبی سیره نویس نیز می باشد که سیره نویسی او به دلیل پردازش هنری و داستانی از سیره نویسی دیگران متمایز است. سبک نشر وی سبکی روان و ساده و به دور از تکلف است، در نشرش به خصوص از تلمیح، تمثیل (قرآن) استفاده کرده است.

"بنت الشاطی" ادیبی مسلمان بود که انسان را محور بحثهای خود قرار داده، بر اخلاق تکیه داشته و بی توجه به ادعاهای انسان دوستانه برخی معاصرین، اسلام ناب و قرآن را در آثار خود ترویج داده است. وی معتقد است که دور شدن از اسوه های اخلاقی و عملی نظیر پیامبر و ائمه و دور شدن از اصل خویش باعث از خود باختگی جامعه و نسل جهان شده و جوانان به دلیل سرپیچی و پیروی نکردن از سنت های حسنه آبا و اجداد در رطه هلاکتند. در سبک نویسندگی "بنت الشاطی" سهولت و فصاحت و بلاغت نوشته هایش اولین چیزی است که توجه خواننده را به خود جلب می کند، زیباترین و پرمعنا ترین عبارات را در "فالمی" داده بیان می کند، نوشته هایش بیشتر به داستان شبیه است، از تمثیل و تلمیح در ترش استاده می کند و سعی دارد ادبیاتش را به سوی قرآن سوق دهد. بنابراین هدف این پژوهش، شناسایی بدن يك زن ادیب و نویسنده مشهور جهان اسلام می باشد که تمام عمر خود را در خدمت اسلام و قرآن بوده است. ادیبی که دردهای اجتماعی را لمس می کند و آن را بوسید، نوشته هایش به دیگران انتقال می دهد.

نیاز مبرم جامعه به شناخت ادیبان قرآنی جهان اسلام، که مسائل اسلامی و قرآنی را بنیانی برای بیان اندیشه های خود قرار داده اند، دیگر ضرورت انجام این پژوهش می باشد.